

"והיה הוא ותמורתו יהיה קדש"

(הצעה חדשה לנוהל עריכת חופות ב'צהר')

אחת המשימות המרכזיות של 'צהר' היא לערוך חופות לזוגות חילוניים. החופות נעשות בקפידה ההלכתית הראויה, תוך כדי שיתוף והזדהות של הזוג. אלפי החופות שנערכו מטעם 'צהר' קנו להם שם בקרב הציבור החילוני, והביאו לקידוש שם שמים רבים. החופות הללו נעשות ללא כל תשלום, ובכך נעשה קידוש שם שמים כפול ומכופל בבחינת "ולא ידבק בך מאומה".

א. חששות והרהורים ביחס למודל הקיים

כבר תקופה ארוכה אני מהרהר על המודל הקיים. מתוך שיחה שהייתה לי עם רבנים שונים נוכחתי לדעת שאיני יחיד בתחושותיי. שמונה שנים חלפו מעת הקמתה של 'צהר', ואני מעיז להעלות רעיון אחר שלדעתי יכול להיות טוב יותר מהמסגרת הקיימת.

החופה במודל הקיים יש בה שתי נקודות ייחודיות:

1. החופה נעשית תוך כדי **הזדהות** מלאה של בני הזוג עם המהלך. הרב המחנך נפגש לפני החתונה עם בני הזוג ומשוחח עִמָּהם על החופה. הוא מסביר לבני הזוג את הרעיון וההלכה של החופה. בכך נרקמת ההזדהות של בני הזוג עם המהלך החופה.

2. החופה נערכת **ללא תשלום**. בכך אנו מפגינים יושר וניקיון כפיים, ואנו יוצרים תחושות המאזנות את השמועות הלא טובות, שחופות נערכות עבור תשלום בלתי חוקי או תשלום שאינו ראוי.

ברצוני להתמקד בנקודה השנייה. אין כל ספק שכל אחד מאתנו שעורך את החופה ללא תשלום אינו עושה זאת מהסיבה ההלכתית הצרופה של "מה אני בחינם"¹. ישנם תחומים רבים שרובנו עוסקים בהם מדי יום, ואנו מקבלים עליהם משכורת. אנו מקבלים שכר על הוראת מקצועות קודש, על מתן שעורים ועל רבנות קהילתית², אף שהלכתית ראוי ורצוי לשאוף להימנע מקבלת שכר בתמורה לאלו.

מי שמקבל שכר בעבור שיעורי התורה שהוא מעביר בישיבתו, בוודאי שאינו יכול לטעון שהוא אינו מקבל שכר בעבור עריכת חופה מטעם הלכת³. עריכת חופה וקידושין אינה חשובה כמצווה כמו הוראת לימוד תורה. הרב המפקח על הטקס הוא מעין "משגיח כשרות", ולכן אין כל בעיה ליטול שכר טרחה גם ללא ההיתר המקובל של "שכר בטלה". אם כן, המניע העיקרי לעריכת חופות בחינם הוא כדי להרבות בקידוש שם שמים.

1. נדרים לו, א; רמב"ם הל' תלמוד תורה א, ז.

2. רובנו סומכים על דברי השו"ע יו"ד (רמו, ה) שמותר לקחת שכר בטלה.

3. היה מקובל במשך דורות שלמים שרבנים התפרנסו מעריכת חופה וקידושין, ולא קיבלו את משכורתם כרבנים.

- עיי' שו"ת חתם סופר ח"י"מ סי' כא. וכן בשו"ת בנין ציון סי' קנו יש דיון ביחס לעורך חופה וקידושין האם מותר לו להיות עד בחופה או שמא הוא נחשב כנוגע בעדות משום שמקבל שכר טרחה.

בשנים האחרונות אני מהרהר בסוגיה זו, ולפעמים אני חש שאין פי ולבי שווים. מצד אחד, עריכת החופה נעשית באווירה מכובדת, וברבים מן המקרים ההדים הם חיוביים. ומאידך, תחושת התודה בקרב בני הזוג לא תמיד ניכרת. לא כולם טורחים לאחר "ירח הדבש" או "שבע הברכות" להודות לרב המחנך. לדעתי, אמירת תודה ישירה לרב (ולא רק למשרד) משקפת משהו ממחשבתם של בני הזוג. וכדי להבהיר את תחושתי אדגים זאת דרך משל מעולם הרפואה. מקובל, שכאשר אדם נאלץ לקבל טיפול רפואי והוא מעוניין ללכת לרופא פרטי - עליו לשלם. והנה, נתאר לעצמנו שהרופא מסרב לקבל שכר עבור טרחו. אני מניח שכל חולה היה אסיר תודה, ולו רק משום שהרופא אינו חייב לו מאומה, שכן היה יכול ורשאי לגבות כסף עבור השירות. לכל הפחות, היינו מתקשרים לרופא ומביעים תודה מכל הלב. נדמה לי, שאף שכוונתנו חיובית ומחשבתנו טהורה, ב"שוק הרחב" של הציבור החילוני התפיסה שונה. החופה שנעשית על ידי הרב, אינה דומה בעיני הציבור לאותו רופא המוותר על משכורתו לטובת הריפוי. אע"ז ואומר שהזוגות הנישאים המגיעים אלינו אינם מפנימים דיים את העובדה שמדובר כאן בהתנדבות צרופה לשם שמים. כבר בפתירת המאמר הדגשתי שהתחושה שלי נובעת מכך שבחלק בלתי מבוטל מן המקרים אני חש שהתודה חסרה. אבל לא אסתפק בתחושה חיצונית אלא אנסה להסביר ולנתח את מקורה של התופעה.

בעולם המודרני, כל דבר שנעשה בחינם נובע מאחת משתי סיבות:

1. אין לו שווי ולכן הוא בחינם.

2. ישנה סיבה מיוחדת לכך שהוא בחינם.

אני מניח שכל אחד מסכים שביחס לחופות האפשרות השנייה היא הנכונה. אף אחד מאתנו הרבנים או מהזוגות הנישאים אינו חושב שהפעילות של 'צהר' אין לה שווי. אם כן, מדוע החופה היא בחינם? מה הסיבה שאין כל תמורה עבור החופה?

'צהר' ביקשה לעשות צעד שונה או נוסף ממה שהיה מקובל בעבר. לפני הקמתה היה מקובל שהרב המקומי או רבנים מטעם הרבנות המקומית הם אלו שערכו חופה וקידושין. לאותם רבנים היה אסור לקחת כל תמורה בעבור עריכת החופה. לא כולם עמדו בכך, ולכן אחת המשימות ש'צהר' ביקשה לעצמה היתה ליצור תמונה מאוזנת יותר, ולהראות לציבור החילוני שרבנים אינם לוקחים תמורה בעבור החופה, מעין "תשובת המשקל".

צופה מבחוץ שלא היה שותף להחלטה זו, יכול לפרש את התופעה באחת משתי האפשרויות:

1. עמותת 'צהר' מתקנת בהתנדבות תופעה שלילית שהיתה ועדיין קיימת במוסד הרבני. היא מציגה אלטרנטיבה כנגד רבנים הלוקחים תמורה בעבור עריכת חופות למרות שזו עבודתם.
2. עמותת 'צהר' חייבת לתקן בעיה הנמצאת ממש בתוך העולם שלנו, הרבנים. עולם הרבנות אינו נקי כפיים, ואנחנו הרבנים נדרשים לתקן את מה שחלק מעמיתנו עושים - הלוקחים תמורה ללא הצדקה.

ההבדל בין שתי התפיסות הוא, שלפי הגישה הראשונה ניתן לראות בעבודתם של רבני 'צהר' התנדבות צרופה. הרבנים המחנתים מטעם 'צהר' - אין להם כל קשר לרבנות המקומית, ואין להם שום מחויבות לזוג שאותו הם מחנתים. לפי הגישה השנייה אנחנו מצטיירים כרבנים המתקנים עוולה שנעשית בעולם החופות. יתכן, ואנו אשמים בעקיפין במה שקורה, ועלינו להרים את הכפפה ולתקן את העוולה. יש לנו מחויבות מוסרית לתקן, שכן הרב שקלקל הוא הרב המתקן. גישה זו סבורה שלרבני 'צהר' ישנה מחויבות מוסרית לחברה. אודה ולא אבוש, אני מסתפק בחשבון הנפש שלי עם קהילתי ושלי עם תלמידיי. לחלוטין איני

קשור לעוולות שנעשות בתחום הזה תחת השמש, ואין לי ביחס לחתן והכלה כל מחויבות מוסרית לתקן. כלפי שמיא ודאי שישנה עלינו חובה; אולם ביחס לבני הזוג, יש כאן צעד שהוא לפנינו משורת הדין. אנו מעוניינים לטהר את האווירה, לשנות את הרושם; אבל יש כאן מעשה התנדבותי צרוף, ממש כאותו רופא פרטי שמבקשים את שירותיו⁴. מעיקר הדין, זוג המבקש להינשא במסגרת 'צהר' היה חייב לשלם, משום שהרב המחתינו אינו עובד באותה רבנות מקומית. אולם, כדי שהצבור הרחב ירגיש שהשירותים הדתיים הם לשם שמים וניתנים ללא תשלום, אנו עושים זאת בחינם.

בשיחות רבות עם הציבור החילוני נוכחתי לדעת שהאפשרות השנייה קונה לה שביתה בתפיסה הציבורית. אכן, ציבור שאינו מבוטל רואה בנו ציבור רבני שיש לו מחויבות לתקן. הציבור הרבני - לדעת ציבור זה - אינו **מתנדב** למשימה אלא **מחויב** למשימה.

לפיכך, אין כאן "תאום כוונות" מלא. מחד, הרבנים משקיעים רבות מזמנם, ומרגישים שהם עושים מעשה מתוך התנדבות מלאה, ומאידך, ציבור המתחתנים רואה בכך חובה מוסרית של הרבנים לתקן את מה שעמיתיהם מקלקלים. אם הדברים כנים ונכונים, לא יהיה לדעתי נכון להתעלם מהחששות שאני מציג משום שרובצת עלינו חובה להפסיק להיות נאיביים.

ב. הצלם, התקליטן והרב

לדעתי, ישנו שיקול נוסף לסוגיה זו. חתן וכלה ההולכים להתחתן מוכנים לשלם סכום עתק בעבור החתונה. גן האירועים יקר, הצלם דורש סכום ניכר, והתקליטן לא חוסך שבטו. לי באופן אישי לא יצא לחתן במשרדי הרבנות, ואפילו לא ב"היכל הפאר" באמצעות הדור הצעיר של המפד"ל. רוב דרובא של המקרים מצאתי את עצמי בגנים מפוארים שמחיריהם יקרים ביותר. אם יש משהו שאפשר לחסוך בו - הרי זה "הרב". בשביל רב אין צריך לשלם, נוכל לקבל רב נחמד, צעיר, המדבר ב"גובה העיניים", ולא לשלם לרבנים הדורשים מחיר מופרז בעבור החופה. מי שחושב שאין כאן משהו אטרקטיבי בעצם לקיחת רב ללא תשלום, הרי הוא נאיבי. לפי מיטב ידיעתי, אין נאיביות כלולה במצוות "תמים תהיה עם ה' א-להיך". לפעמים, אי לקיחת תמורה עלולה לפגוע במעמד המוסד שאותו אנו מייצגים. אשר על כן, עלינו למצוא פיתרון שיש בו כדי לאזן בין התחושות שציינתי במאמרי לבין הרצון העז לקדש שם שמים.

ג. אפשרות אלטרנטיבית - חופה של צדקה

לאחר שאני מעלה ספקות באחד מעמודי התווך של 'צהר', אני מרגיש מחויבות להציג אלטרנטיבה. ישנן חופות לא מעטות שאני עורך שלא במסגרת 'צהר', אלא תוך כדי פנייה אישית של בני זוג מהסביבה. במקרים אלו, אני עובד בצורה שונה. תהליך החופה דומה וזהה לחלוטין כפי שמתרחש בחופות שנעשות דרך 'צהר'. אני מקיים פגישה מקדימה עם בני הזוג, והחופה נעשית בסגנון זהה. אולם, ישנו הבדל אחד שנותן לי באופן אישי סיפוק רב יותר, ויש ביכולתו לפזר את כל התחושות והחששות שציינתי לעיל. מצד אחד, הזוג אינו משלם עבור החופה והנסיעה. אני מדגיש לזוג שזוהי תרומתי. מצד שני, אני מדגיש לבני הזוג שאני מצפה ממנו לתרומה כפי הרגשתו ויכולתו בתמורה למה שנעשה בעבורו ללא נקיבת סכום כלשהו.

4. גם בעיית שכרו של הרופא נפתרה בהלכה וכפי שפוסק השו"ע, יו"ד שלו, ב.

ברור לי כאור השמש, שלא ויתרתי במעשה זה על פסיק אחד של קידוש שם שמים. להיפך, קידשנו שם שמים במידה כפולה ומכופלת. הסכומים שקיבלתי לצדקה היו מרשימים ביותר. היתה כאן תודעה מוחלטת בקרב בני הזוג שעשו בעבורם שרות דתי בהתנדבות מלאה. מחד, בני הזוג לא שילמו לרב אף שחוקית מגיע לו (יש כאן "רפואה פרטית"), מאידך, הרב לא היה בחינם; בני הזוג השקיעו מכספם לא רק בעבור הצלם אלא גם בעבור תרומתו של הרב. החופה הייתה צינור להעברת כסף לגופי צדקה. הרב לא לקח מאומה לעצמו, הוא לקח את הכסף לצדקה, ובכך כמה גופים נוספים היו יכולים ליהנות בזמן של מיתון קשה מכספי צדקה.

במפגש שקדם לחופה הבהרתי את עמדתי בפני בני הזוג. כמובן, בליל החופה לא עסקנו כלל בצד הכספי. לאחר החופה (בערך כעבור שבוע) קיבלתי טלפון מהזוג שביקש להודות על החופה. הזוג התעניין בגופי הצדקה השונים החל מ"יד שרה" ועד אפילו "ישיבת הר עצינן" שבה למדתי. הזוג החליט לפי שיקול דעתו למי ליעד את הצדקה. הם רשמו על הצי"ק לפקודת... למוטב בלבד... ודרכי הם העבירו את הכסף ליעודו.

אני מוכרח להגיד שאישית אני מרגיש סיפוק רב יותר בחופות מעין אלו. אני מרגיש שהחופה קידשה שם שמים, אני מרגיש שהזוג הרגיש גם הוא את המחויבות לחופה שערכת. בני הזוג השקיעו מכספם בעבור החופה, הם הפנימו שהרב התנדב למשימה, הם ידעו גם להעריך את מעשהו של הרב בפניו.

הדברים שאני אומר מתעצמים נוכח העובדה שישנה כיום עמותת "חופה" הגובה כסף בצורה מסודרת בעבור הרב המחתי. אין לי כל ביקורת ביחס לעמותה זו. כשם שיש ר"מ המלמד בשכר כך יש רב המחתי בשכר כחוק. אולם מי שמבקש לעשות מעשה גדול יותר, אינו חייב להיות נאיבי או תמים. אנו יכולים ליצור מפעל מפואר יותר ומכובד יותר. מפעל שיקדש שם שמים בצורה כפולה ומכופלת. אלפי חופות הנעשות מטעם 'צהר' יוכלו גם להיות באר מים חיים לגופים של צדקה הזועקים לכסף. חמש מנות יוקרתיות בגנים מפוארים יהיו תמורה לחופה, אבל מצד שני, הכסף לא יגיע אל הרב אלא לגופי צדקה. כמובן, שניתן לשנות ממה שאמרת, וצוק העתים אינו מאפשר לכולם לעשות את מלאכתם בהתנדבות. לכן יש מקום להמשיך לתת לרב דמי נסיעה וגם לאפשר לו "טובת הנאה" בהצגת הגופים שהיה מעוניין שיתרמו להם. לפי חשבון פשוט, אלף חופות יכולות להוסיף כחצי מליון אלף ש"ח ולצמצם משהו מהעוני בישראל. נפסיק להחמיר במצוות קידוש שם שמים יתר על מידה, ונוסיף כמה קבין של יופי והדר למצוות צדקה. אני משוכנע שחשיבה נוספת תוכל למצוא ערוץ דומה להצעה שהצעת.

סיכום

סוף דבר, אני מציע מחשבה אחרת ושונה ממה שהיה מקובל ביחס לעריכת חופות. לדעתי יש צורך להמיר את החופות בחינם בחופות של צדקה. ההתייחסות לחופות בחינם היא מורכבת, ולכן יש למצוא פתרון חדש שמחד, הזוג משלם על החופה בנוסף להוצאותיו הרבות, ומאידך ההוצאות הללו ברובן יהיו למטרות צדקה. הזוג ישלם, ואנו לא נקבל, וציבור הרבנים יוכל לקיים את הפסוק "והיה הוא ותמורתו יהיה קדש".

